

ศาสนโฆวท

กัณท์ที่ ๓ - ความเทียงธรรม

พระเทพสิงหนุรจรจรย์

R17003

ธรรมที่จะแสดงนี้ คือความประพฤติเทียงธรรมตามหน้าที่ **ตามหน้าที่**ข้อนี้ เป็นหลักแห่งความประพฤติอย่างสำคัญ ที่จะทำหุ้คนณะให้เรียบร้อยรุ่งเรืองไพศาล คนเรที่ตั่งเป็นหุ้เป็นสมาคมทำกิจการไม่ว่าชนิดไร ต้องมีผู้ใหญ่ผู้น้อยบังคั้บบัญชา ซึ่กันและกัน ผู้สมบุรณด้วยชาติสกุล ความรู้ความสามารถ จัดเป็นผู้น้อยในสมาคม ที่ต่ำกว่านั้นก็ลดหย่อนกันตามชั้นเป็นลำดับไป ต่างคนต่างประพฤติตามหน้าที่ของตน

หน้าที่ของผู้น้อย

ผู้น้อยประพฤติตามฐานที่เป็นผู้น้อย คือ บำรุงอธยาศัยยึดหน่วงธรรมเป็น บรรทัด ธรรมสำหรับผู้น้อยมี ๔ อย่าง คือ **เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา**

เมตตา คือ แผ่ไมตรีจิตสนิทสนมให้ผู้น้อย หวังความดีความงามแก่เขา กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ความปรารธนาจะให้เขาพ้นจากอาฆาตบาดหมางกัน มิให้ เบียดเบียนกัน ให้สามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หวังให้เขาเจริญด้วย ความรู้ความสามารถ อันเป็นทางให้เกิดลาภยศ ชื่อเสียง รักษาตนให้ได้รับความสุข โดยสวัสดิ์ คุณข้อนี้เป็นเครื่องบำรุงอธยาศัยให้คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน ซ้ำระลั้งได้ซึ่ง มลทินคือตัวพยาบาท ความคิดเปล่าประโยชน์ ด้วยอำนาจความโกรธ เรียกว่า

พยายาม นี้เป็นความคิดวิปริต เมื่อมีอยู่ในดวงจิต ย่อมชักจูงการทำ การพูด ให้วิปริต ไปทางนั้น บั่นใจของหมู่คณะให้ขาดนิยม ย่อมทำหมู่สมาคมให้เสื่อมทราม เมื่อมี เมตตาอยู่ในใจ ก็จะรักษาน้ำใจมิให้คิดวิปริตเช่นนั้น

กรรณา คือ ความคิดสงสารแก่ผู้ที่ต้องทุกข์ยาก ข้อนี้เมื่อมีประจำ เวลา เขาได้ทุกข์ยาก ก็รู้สึกสงสารหวนใจไปตาม เป็นเครื่องปราบปรามจิต ไม่ให้คิด เบียดเบียนเขาให้ได้รับความลำบาก ขั้นต้นต้องมีความลำบากกายลำบากใจเป็น ธรรมดา การทำกิจที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ ความลำบากก็จำเป็นต้องมี คนเราที่เกิด มาในโลกไม่เลือกกว่าท่านผู้ใดที่จะไม่ลำบากไม่มีเลย แม้พระบรมศาสดาของเรา ทั้งหลาย ซึ่งทรงเป็นผู้มุ่งหมายความสงบในทางธรรม ขั้นต้นก็ต้องทรงลำบากกราก กรำ ได้รับความลำบากทั้งกายทั้งใจ แม้ถึงได้บรรลุผลตามที่พระองค์ทรงมุ่งหมาย ก็ ทรงกรากรำพระวรกายเที่ยวสั่งสอนประชุมชน ไม่ย่อท้อต่อเครื่องกระทบกระทั่ง ทรง มุ่งหมายแต่จะให้ประชุมชนพ้นจากทุกข์อันเป็นผลจากความประพฤติน่าชอกช้ำ ไม่ ทรงถือถ้อยคำแม้ที่กล่าวล่วงเกินต่อพระองค์ ทรงเห็นตามพุทธรูปที่ตรัสไว้ว่า เรา อดทนถ้อยคำที่กล่าวล่วงเกินได้ ดุจพระยาช้างที่เข้าสงคราม อดทนต่อลูกศรอันตก จากแหล่งฉะนั้น เพราะคนทุกข์มีอยู่มาก แม้ถึงพระจริยาของพระองค์ก็มีปรากฏ ดัง เมื่อเวลาจวนจะนิพพาน สุภัททปริพพาชกเข้ามาเฝ้า พระอานนทห้ามไม่ให้เข้าไป ครั้นทรงทราบก็ยังประทานโอกาสให้เข้าเฝ้า ทรงสั่งสอนจนสุภัททปริพพาชกได้รับผล ในทางพระศาสนา นี้ก็แลเห็นได้ว่า สมเด็จพระบรมศาสดาทรงกรากรำลำบากถึง ที่สุด ทรงมุ่งประโยชน์แก่ประชุมชน

ในทางโลก ผู้ที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในสมาคม ตั้งต้นแต่พระมหากษัตริย์ ก็ ทรงกรากรำลำบาก ทรงมุ่งความเจริญแก่หมู่คณะ ความลำบากเพราะกิจการที่มี ประโยชน์จึงเป็นสิ่งจำเป็นของคนที่เกิดมาในโลก แม้ถึงพระบรมศาสดาก็ตรัส สรรเสริญผู้ที่บากบั่นทำกิจการตามหน้าที่ โดยพุทธรูปข้อความว่า ผู้ตั้งความเพียร

บากบั่นมั่นคงเป็นอยู่วันหนึ่ง ดีกว่าคนเกียจคร้านมีความเพียรเลวทรามเป็นอยู่ตั้งร้อยปี

พระพุทธภาษิตข้อนี้อธิบายว่า คนเกียจคร้านย่อมไม่ทำกิจการที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่หมู่คณะ แม้จะอายุยืนตั้งร้อยปี ก็ทำอายุให้เป็นอยู่นั้นให้เป็นหมัน หาประโยชน์มิได้ ส่วนผู้ที่มีความเพียร จะมีอายุสักเท่าไรก็ตาม ย่อมบากบั่นทำคุณทำประโยชน์แก่หมู่คณะ ด้วยกำลังกายและกำลังความคิด ไม่ปล่อยวันคืนที่เป็นอยู่ให้ล่วงไปเปล่า เพราะฉะนั้น กิจการที่เป็นหนทางแห่งความเจริญแม้จะลำบากก็จำเป็นต้องยอม

ที่ว่าการให้เขาได้รับความลำบากเป็นความเสียหายนั้น หมายถึงความคิดด้วยอำนาจจิตที่เป็นบาป เช่น รังแกเขาเล่นด้วยความคะนอง หรือ ให้เขาทำกิจการที่ไม่จำเป็น โดยไม่ได้หลีกเลี่ยงจากความลำบากของเขา ความคิดเช่นนี้ท่านจัดเป็นฝ่ายชั่ว เมื่อมีกรณากำกับอยู่กับใจ ก็จะไปพรามเสียได้ ไม่คิดเบียดเบียนให้เขาลำบาก เช่นนั้น เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ได้รับความลำบาก เพราะโรคภัยก็ดี เพราะต้องอันตรายอย่างอื่น ๆ ก็ดี รู้สึกสงสาร คิดแก้ไขช่วยเหลือโดยหนทางอันชอบธรรม นี่เป็นลักษณะแห่งกรุณา

มุทิตา คือ ความชื่นบานในเวลาที่เขาได้รับความดี เมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถที่ดี ด้วยลาภยศที่ดี พลอยชื่นชมยินดีตาม คุณข้อนี้เมื่อมีอยู่ในใจ ย่อมปราบปรามความริษยาในความดีของผู้อื่นลงได้ เมื่อเขาได้รับความดี ถ้ามีความริษยาจะอดทนอยู่ไม่ได้ คิดเคืองชุนงุ่นง่านไปต่าง ๆ ความริษยานี้เป็นโทษทำลายความเจริญแก่หมู่คณะ ตัดทอนความสามัคคี อาจทำหมู่คณะให้แตกทำลาย เพราะเมื่อเกิดขึ้น ย่อมชักนำจิตให้วิปริตไปต่าง ๆ ทำให้หุดหู่ห้อยต่อกิจการอันเป็นหน้าที่ของตน คิดอุบายทำลายเขาโดยทางทุจริต คิดส่อเสียดยุยงโดย

เหตุที่ไม่เป็นจริง จัดเป็นความชั่วร้ายอย่างสำคัญ เมื่อยึดถือมุทิตาเป็นหลัก ก็อาจปราบปรามตัววิชยานั้นเสียได้ เมื่อชื่นชมยินดีในความดีของเขา เขาก็มีความนิยมนับถือ ข้อนี้เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น จึงเป็นคุณที่ควรปลูกฝังให้มีประจำอยู่ในใจ

อุเบกขา คือ วางตัวให้เป็นกลาง นี้ก็เป็นคุณสำคัญสำหรับผู้ใหญ่ ผู้ที่ปกครองหมู่คณะจะต้องประพฤติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อใครประพฤติดีก็ต้องชมเชยยกย่อง เมื่อใครประพฤติชั่วก็ต้องติและลงโทษตามความผิด ไม่ทำตนให้โอนเอียงด้วยอำนาจความพอใจรักใคร่ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คิดประทุษร้ายต่อคนที่ตนไม่ชอบลงโทษแก่คนไม่มีความผิด ยกย่องคนที่ไม่มีความดีโดยหลงเชื่อผู้อื่น ไม่ไตร่ตรองสอบสวนโดยรอบคอบ กลัวเกรงต่อผู้ที่มีอำนาจ ไม่อาจทำกิจให้เที่ยงธรรม ประพฤติตนไม่สม่ำเสมอ หากไม่เชื่อแนชด้วยอคติดังกล่าวมานี้ ชื่อว่า อุเบกขา วางตัวเป็นกลาง

ผู้ที่บำรุงอหิชาศัยให้ตั้งอยู่ในคุณ ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ดังพรรณนານี้ นับว่า มีความประพฤติเที่ยงธรรมตามฐานของผู้ใหญ่

หน้าที่ของผู้น้อย

ผู้น้อยก็ต้องประพฤติตามหน้าที่ของตน กล่าวคือ มีความเคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่แสดงกิริยาเย่อหยิ่ง ตั้งอยู่ในโอวาทบังคับบัญชา ไม่ฝ่าฝืนคำสั่ง มีความสวามิภักดิ์จงรักภักดี ประพฤติตนให้สมควรแก่หน้าที่ คือ ไม่เกียจคร้านหมั่นทำกิจการ ไม่ต้องตักเตือน ไม่หลบหลีกเกียจงอนทำให้เสียการงาน ถือเอาแต่สิ่งที่ตนควรจะได้ ไม่ทำตนให้เสียสมบัติในทางลาภผล ตั้งใจงวดขันทำการทำงานมิให้ล่วงเวลา มุ่งหมายแต่ที่จะทำให้ดำเนินไปสู่ความเจริญ เสร็จจ่ายยกย่องผู้ใหญ่ของตนตามคุณงามความดีของท่าน ไม่

ลบหลู่บุญคุณ ไม่ติเตียนใส่ความโดยฐานทุจริต ตามที่พรรณนามานี้เป็นหน้าที่ของ
ผู้น้อย

ผู้ใหญ่ผู้น้อย ต่างประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าที่ของตนดังพรรณนามา ก็จะมี
ความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความระแวงความกินแหนงก็จะไม่
บังเกิดขึ้นในระหว่างกันและกัน หากเป็นดังนี้ ความเจริญไพศาลก็จะบังเกิดขึ้นแก่
สมาคม

เวลาที่ยังเป็นเด็กเป็นนักเรียน ก็จงตั้งใจปฏิบัติให้เต็มตามหน้าที่ หมั่นศึกษาให้
มีความรู้สมควรกับหน้าที่ อย่าทำตนให้เสียหายเพราะความประพฤติ เวลาครูสอนจง
ตั้งใจรับฟังโอวาทด้วยความเคารพ เมื่อสำเร็จจากการศึกษาแล้ว ก็จงประพฤติเที่ยง
ธรรมตามหน้าที่ สามัคคีแก่ฐานะของตน ตั้งใจสวามิภักดิ์จงรักภักดีผู้ใหญ่ของตน ตั้ง
ต้นจากพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขแห่งชาติ

ทุกคนต้องทำตามหน้าที่ หน้าที่ของทหารต้องเป็นผู้ไม่หวาดหวั่นต่อความ
ลำบากและภัยอันตรายอันเกิดขึ้นในหน้าที่ของตน เมื่อถึงเวลาต้องเป็นคนกล้าหาญ
ไม่อาลัยแม้ชีวิต บากบั่นทำกิจให้สำเร็จตามหน้าที่ บำรุงอัธยาศัยให้ประกอบด้วย
เมตตากรุณาแก่ผู้อยู่ในบังคับบัญชาของตน มีเรื่องหนึ่งควรจำไว้เป็นตัวอย่างดังนี้

บุรุษผู้หนึ่งซึ่งท่านกล่าวว่า เป็นพระโพธิสัตว์ ตั้งบ้านอยู่ปากดง รับทำทางส่งหมู
เกวียนของพวกพ่อค้าให้พ้นจากดงอันเป็นทางกอบปรด้วยอันตราย วันหนึ่งนำทางพวก
พ่อค้าหมูหนึ่งไปถึงกลางดง พบพวกโจรจะเข้าไปล้นพวกพ้องของบุรุษนั้น พวกพ่อค้า
พากันย่อท้อ แต่บุรุษนั้นกล้าหาญไม่ครั่นคร้ามต่อผู้พวกโจรจนชนะ พาพวกพ่อค้านั้น
พ้นจากดงโดยสวัสดิ์ พวกพ่อค้าถามเหตุที่ไม่หวาดหวั่น เขาตอบว่า “ได้ปลงใจยอม
เสียชีวิตไว้ก่อนแล้ว เพื่อจะทำธุระให้เต็มตามหน้าที่ ใจเขาจึงเบิกบานไม่หวาดหวั่น ได้

“ผู้พอกใจจนชนะด้วยเหตุนี้” นี่เป็นตัวอย่างที่พวกทหารควรจำไว้เป็นหลัก อันคนกล้า
ยอมไม่อาลัยในชีวิต จึงอาจทำกิจให้สำเร็จตามหน้าที่ของตน

ความประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าที่ ท่านกล่าวไว้ว่าเป็นความสัตย์ เพราะ
สำเร็จด้วยน้ำใจจริง ความสัตย์เป็นเครื่องปลุกความชื่นบานซาบซ่านจับใจของประชุม
ชนทุกหมู่เหล่า ไม่มีรสอะไรที่จะเสมอ อาหารที่มีอยู่ในหม่อมมนุษย์ แม้จะมีรสดีสัก
เพียงใด ก็ไม่เป็นที่นิยมพึงพอใจแก่บุคคลทั่วประเทศ ทั้งยังมีเวลาเบื่อไม่คงที่เหมือน
รสความสัตย์

รสของความสัตย์ จับใจไม่รู้หาย สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย จึงได้
ตรัสสรรเสริญไว้ว่า คนจะได้ชื่อเสียงก็เพราะความสัตย์ ความสัตย์จึงเป็นรสดีกว่ารส
ทั้งหลาย ความสัตย์เป็นวาจาที่ไม่ตาย สัตบุรุษคือคนดีตั้งมั่นแล้วในความสัตย์ เป็น
ประโยชน์ด้วย เป็นธรรมด้วยดังนี้ ในตำนานทางพระศาสนาที่ดี ทางพระราช
พงศาวดารที่ดี ก็จะเห็นได้ว่า ท่านที่มีชื่อเสียงเป็นที่จับใจในยุทธวิธีหรือความดีอื่น ๆ
ยังยืนมาได้จนทุกวันนี้ สำเร็จด้วยความสัตย์ทั้งสิ้น

คนที่มีความรู้ความสามารถจะทำกิจการให้สำเร็จ ต้องยึดถือธรรมเป็นหลัก
แห่งใจ ทำความเห็นความประพฤติของตนให้ถูกต้องตามคลองธรรม จึงอาจทำ
ความรู้ความสามารถให้เป็นคุณประโยชน์แก่ตน สมดังพุทธนิพนธ์ตรัสไว้ว่า “ผู้ใด
จะชนะหม่อมมนุษย์ในสงครามได้ตั้งล้านก็พอทำเนา ต้องชนะตน
ด้วยอีกผู้หนึ่ง ผู้นั้นจึงจะชื่อว่า เป็นยอดทหารผู้ชนะในสงคราม”
ดังนี้